

דף קלג

ר"טו. א. האם האלמנה גובה מזונותיה מנכסים שנתנם בעלה בהיותו שכיב מרע?
ב. חולה שאמרו לו נכסיו למי, שמא לפלוני? ואמר להם: אלא למי?! — האם נוטלם הלה משום ירושה או משום מתנה? למאי נפקא מינה?

ג. האם מותר לאדם להניח את בניו ולכתוב נכסיו לאחרים? האם מותר להעביר נכסיו לאחד מבניו?

א. אף על פי שאין מוציאים מנכסים משועבדים (— שמכר הבעל, או נתנם במתנה בעודו בריא) למזון האשה והבנות, הסיק רבא שנכסים שנתנם הבעל במתנת שכיב מרע — מוציאים, שאין עדיפות למתנת שכיב מרע דרבנן מירושא דאורייתא שאלמנתו ניוזנית מנכסיו.

(א. ישנה גירסה אחרת בגמרא ולפיה פרשו גאונים שאין האלמנה גובה מזונות ממתנת שכיב מרע

[אם לא שפירש לשון ירושה למי שראוי ליורשו. עפ"י מאירי]. אבל הרי"ף דחה דעה זו.

וכן דעת הרמב"ם (אישות י"ט, ג) ושאר פוסקים.

ב. כדין מזונות האלמנה כן דין מלוה על פה, לגבות ממתנת שכיב מרע כשם שגובה מן היורשים

[ואם אפשר לגבות מהיורשים עצמם, אין גובים ממה שנתן. עפ"י רבנו יונה, ע"ש

ובריטב"א; רשב"א קלה.], שעשאוה חכמים כירושה, ועוד הירושה עדיפה ממנה. וכן הדין בין

בקרקע בין במטלטלין שנתנם במתנת שכיב מרע — בעלי חובות גובים ממקבל המתנה (עפ"י

ר"י מגאש, רמ"ה ועוד). ויש סוברים שמטלטלין שניתנו במתנת שכיב מרע, אין בעלי חובות

גובים מהם, שלא תקנו הגאונים שעבוד ממטלטלין אלא ביורשים בלבד (ריטב"א. וכתב שכן דעת

הרשב"א).

והראב"ד (אישות י"ט, ג, ומובא ברמב"ן) סובר, דוקא למזונות האשה מוציאים, כיון שתפסה מחיים

אין שעבודה פוקע, מה שאין כן במזון הבנות וכתובת בנין דכרין [והוא הדין למלוה על פה.

כן מפורש בר"ן] — אין מוציאים ממתנת שכיב מרע. והרמב"ן כתב שאין טעמו מחזור. (ע"ע

באריכות בספר אור זרוע).

ב. זה היה מעשה והורה רב הונא שאם ראוי ליורשו — נוטלם משום ירושה, וכדברי רבי יוחנן בן ברוקא

שיכול אדם להנחיל אחד מן הראויים ליורשו. ואם לאו — נוטלם משום מתנה. ונפקא מינה אם אמר אחריך

לפלוגי, שאם משום מתנה — דבריו קיימים, אבל משום ירושה — לא אמר כלום, שירושה אין לה הפסק.

עוד נפקותא בין ירושה למתנה, לענין גביית בעלי חובות; שאם נתן מתנה לאחר וגם נתן לאחד מהראויים

ליורשו, כיון שדינו כירושה, בעלי חובות גובים ממנו ולא ממקבל המתנה [שהנכסים שאצל היורש נחשבים כ'בני

חורין' לעומת נכסים שניתנו לאחר] [ע' בשו"ת הרא"ש ע"ט, ט ובחדושי הרשב"א קלה].

ג. אין לו לאדם להניח את בניו ולכתוב נכסיו לאחרים, והעושה כן אין רוח חכמים נוחה הימנו. עבר ועשה

כן — מה שעשה עשוי. רשב"ג אומר: אם לא היו בניו נוהגים כשורה — זכור לטוב. אבל לדברי תנא

קמא אף בזה אסור, וכמו שאמר שמואל לרב יהודה תלמידו: אל תשתתף בהעברת נחלה, אפילו מבן טוב

לבן רע, וכל שכן מבן לבת. [יוסי בן יעזר היה לו בן שלא היה נוהג כשורה, קם והקדיש כל כספו. לפי

לשון אחת בגמרא משמע ששבחוהו חכמים על כך, ולפי לשון אחרת משמע שהזכירו זאת לגנאי. עפ"י

רשב"ם].

- א. זו לשון הרמב"ם: '... מדת חסידות היא שלא יעיד אדם חסיד בצוואה שמעבירין בו הירושה מן הירוש אפילו מבן שאינו נוהג כשורה לאחיו חכם ונוהג כשורה'. ומשמע מדבריו שאין בדבר איסור ממש אלא מדת חסידות (ע"ע אגרות משה אה"ע ח"ד סוסי"י פז).
- ב. נחלקו הקדמונים האם בכלל איסור זה להעביר מקצת נחלה, או שמא אין הדבר אסור אלא ממדת חסידות וחומרא. ועכ"פ לצדקה ולמצוה אפשר שאף לכתחילה ראוי לעשות כן. וכל שכן שאין להימנע מליעץ ולהורות בהעברת נכסים כזו.
- ג. הורו פוסקים שאדם שבנו פקר וסר מדרך התורה ואינו מחנך בניו לתורה ומצוות — מותר לו להעביר נחלתו לבן שומר תורה או למטרה אחרת.
- ד. כתב בעל העיטור (מועתק בספר או"ז): מסתבר שלא אסרו חכמים אלא להעביר מבניו, ולא מיורשים אחרים).

דפים קלג — קלד

- טז. א. מי שבניו לא היו נוהגים כשורה, ועמד וכתב כל נכסיו לאחר. הלך הלה ונתן מאותם הנכסים לבנים — האם עשה כדין והאם מה שעשה עשוי?
- ב. מי שהיה אביו מודר ממנו הנאה. היה משיא את בנו ואמר לחברו הרי הצר וסעודה לך במתנה, ואינם לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל עמנו — האם המתנה קיימת? האם מותר לאב להנות מאותה סעודה? ג. מה דינה של מתנה שמקבלה מנוע מלהקדישה ולמכרה?
- א. מעשה באדם אחד שלא היו בניו נוהגים כשורה, עמד וכתב נכסיו ליונתן בן עוזיאל. מה עשה יונתן בן עוזיאל, מכר שלישי והקדיש שלישי והחזיר לבניו שלישי. וכשטען כנגדו שמאי על שעבר על דעת הנותן וממילא המתנה בטלה, אמר לו: אם אתה יכול להוציא מה שמכרתי ומה שהקדשתי, אתה יכול להוציא מה שהחזרתי, ואם לאו — אי אתה יכול להוציא מה שהחזרתי. (כלומר ממון שלי נתתי להם ולא משל הנותן. ולכך נתן להם, כדי שלא להעביר נחלה מן היורשים. ולכך מכר והקדיש תחילה, כדי להראות שמה שמחזיר לבנים — משלו הוא מחזיר).
- ב-ג. זה היה מעשה בית חורון, ואמר המקבל: אם שלי הם החצר והסעודה — הריהם מוקדשים לשמים. אמר לו הנותן: לא נתתי לך את שלי שתקדישם לשמים. ואמרו חכמים: כל מתנה שאם הקדישה אינה מוקדשת (לאו דוקא הקדש אלא הוא הדין למכור וליתן מתנה. רא"ש) — אינה מתנה.
- א. ר"י פירש, דוקא בכגון זה שלא היה יכול לעשות ממנה כלום, וניכר שלא נתנה לצרכו ולהנאתו של המקבל, אלא על מנת שיאכל אביו [או גם משום שאמר לו בפירוש 'אינה לפניך אלא כדי שיבא אבא'. ערמב"ן וריטב"א], לכך אין זו מתנה. אבל הנותן מתנה והתנה עם המקבל שלא יוכל להקדיש או למכור וליתן — הרי זו מתנה. וכן משמע בירושלמי. וכן פסקו הרמב"ן הרשב"א הר"ן והרא"ש. [בשו"ת אבני נזר (אה"ע תה) הבין בדברי הרא"ש שאם נתן בסתם וניכר מתוך הדברים שלא יהא שלו לדבר אחד — הרי זו הערמה ולא קנה כלל, ורק כשהתנה בפירוש הרי זו מתנה. והקשה על כך מדברי הפוסקים שהנותן לחברו אחרוג בסתמא — מועיל ובלבד שיהזיר. וע"ע בשו"ת הרא"ש ע"ד].
- וכן פסק הרמ"א (או"ח תרנח, ד, עפ"י הר"ן) שרשאי ליתן אחרוג במתנה על מנת שלא יקדישה, והלה יוצא בו. ובספר דרך החיים החמיר בדבר, שכל שאין ביד המקבל ליתנו לאחר — אינה